

SIMONAS STANEVIČIUS (1799-1848)

Biografija

Simonas Stanevičius – vienas svarbiausių XIX amžiaus lietuvių kultūros veikėjų bei rašytojų, labiausiai žinomas savo pasakėčiomis; žemaičių tautinio sąjūdžio dalyvis.

Gimė 1799 m. (dab. Raseinių raj.) smulkių žemaičių bajorų šeimoje. Nuo 17 metų pradėjo gyventi savarankiškai, studijoms pinigus uždirbdavo pats. Mokėsi Kražių gimnazijoje, vėliau liko ten dar metus, dirbo korepetitoriumi*, tačiau po metų išvyko. 1822 metais įstojo į Vilniaus universitetą, kuriame tuo metu vyravusi **lietuvybės dvasia** padarė lemiamą įtaką Stanevičiaus pasaulėžiūrai. Po svarbiausių darbų išleidimo 1829 m. (gramatika, liaudies dainų rinkinys ir pasakėčios) jį pradėjo remti grafas Jurgis Pliateris. 1848 m. mirė susirgęs džiova. Palaidotas Švėkšnos kapinėse.

*korepetitorius privačiai padeda mokiniui rengti pamokas, rengtis egzaminui

Kūryba

S.Stanevičiaus literatūrinį palikimą sudaro **odė “Šlovė Žemaičių” ir šešios pasakėčios**.

Stanevičiaus kūryboje svarbūs tautosakos motyvai, jo kūryba artima liaudžiai. Pasakėčiose dažnai išreiškė moralines idėjas, kartais naudojo senovės graikų klasiko Ezopo motyvus.

Reikšmingiausios S.Stanevičiaus pasakėčios yra “Aitvarai” ir “Arklys ir meška”. Jose vaizduojama valstiečių butis, išreikšiami jų interesai bei siekimai.

Pasakėčios **“Aitvarai”** žemaitis (valstietis) - pilnavertis žmogus, lygus kitiems, gyvena savo žemėje laisvas, laimingas ir visko pertekęs. Žemė, laisvė, darbštumas, geri darbo įrankiai - jo laimės ir gerovės pagrindas. Pasakėčia kupina valstiečio pranašumo jausmo, pasitikėjimo savimi, savo vertės supratimo.

Politinėje **“Arklio ir meškos”** pasakėčioje S.Stanevičius parodė valstiečių nuskurdimą, jų vergišką padėtį, “sunkią nevalią” baudžios priespaudoje. Pasakėčios veikėjai, pavaizduoti meškos ir arklio alegorijomis*, yra žemaičiai ir aukštaičiai. Šia pasakėčia S.Stanevičius skelbė tautinį lietuvių bendrumą.

*alegorija - abstrakčios sąvokos reiškinys konkrečiu vaizdu. Pvz., taiką žymi baltas balandis. Įprastos alegorijos yra patarlės ir priežodžiai: „Lenk medį, kol jaunas.”

SIMONAS STANEVIČIUS

(1799-1848)

Odė “Šlovė Žemaičių” yra skirta Vilniuje susitelkusių žemaičių kultūrinei veiklai pašlovinti. Odėje S.Stanevičius ne tik apdainavo Vilnių - miestą, kuriame pats studijavo ir kurį pamėgo, bet ir apibendrino tas patriotines nuotaikas, kurios reiškėsi to meto visuomenės gyvenime ir kultūros darbe. “Šlovė Žemaičių” buvo **pirmoji originali odė lietuvių literatūroje** ir parodo Vilniaus universitete didėjančią susidomėjimą lietuvių kalba ir Lietuvos istorija. Kartu tai buvo **XIX a. pradžios šviesiojo jaunimo himnas**, amžiaus pabaigoje pavirtęs V.Kudirkos “Tautiška giesmė”.

ŠLOVĖ ŽEMAIČIŲ

Aukšta daina

Mačiau Vilnių, šaunų miestą,

Seną mokslų gyvenimą,

Nuo žemaičių beapsėstą

Ir jų tikrą sutarimą.

*

Šlovė visus sujudino

Gera tėviškei daryti,

Ir ką amžiai pagadino,

Čėsas yra sutaisyti.

*

Daugel metų sviets rokavo,

Mūsų žemė kaip pražuvo,

Kaip užmiršo kalbą savo

Ir užmiršo, kuomi buvo.

*

Tarp žemaičių vis atgijo

Garbė tėvų ir liežuvis,

Meilė tarp jų išsiliejo,

Prasidžiugo ir lietuvis.

žemaičių beapsėstą - Vilniuje šiuo kultūrinio atgimimo metu studijavo daug žemaičių, todėl Poška rašo, kad Vilnius buvo žemaičių “apsėstas”

čėsas = laikas

sviets = pasaulis, čia: žmonės; rokavo = kalbėjo

liežuvis - čia: kalba

<...>

Šimtabalsis garsas lėkė,

Ilgus sparnus plasnodamas,

Nepaliaudams šaukė, rėkė,

Po pasaulį skrajodamas:

*

„Veizdėk, sviete nusiminęs!

Kas ten šiaurėj atsitiko,

Lietuvos senos giminės

Pražuvime sveikos liko.”

veizdėk = žiūrėk

Simonas Stanevičius (1799-1848)

AITVARAI

Žemaičių pasaka

Ant sraunios upės, pagal ažuolyną seną,
Vienkiemyj, daugel metų žemaitis gyveno.
Nebuvo ten aplinkui nė jokio kaimyno,
Kurio būtų taip didi ir graži šeimyna.
Pilni tvartai galvijų, javai netelp klėtyj;
Nerasti laimingesnio *cielame pasvietyj*.
Buvo *garsas* aplinkui ir visi žinojo,
Jog namus to žemaičio aitvaras dabojo.
Kaipo lakstė patrobais, ne vienas tai matė,
Ir, nutūpęs ant stogo, ką parnešęs, kratė.
Juk ir *zolabai* stogų nuspardyti buvo,
Ir artimiems kaimynams *šiens* ir javai žuvo.
Ant to garso pas žmogų atėjęs *urėdas*:
„Ar tu, - sako, - neturi gėdos!
Aitvarą pas save laikyti!
Kaimynams *iškadą* daryti!”
Atsakė žmogus, *dvasioj* juokdamasis savo;
„Mano aitvarai neapgavo
Nei vieno
Kaimyno,
O *daugiems* daug gero padarė.”
Ant to žodžio *urėdas* tarė:
„Parodyk gi tu man aitvarus savo.”
Tuojaus žmogus *urėdą* už rankos pagavo
Ir vedė *ing prieklėti*,
Kur buvo *žagrės*, dalgiai ir kirviai sudėti.
„Šitai, - sako, - aitvarai, kurie viską gera
Gyvenime daro.”

klėtis - trobesys ar trobesio dalis javams pilti
cielame = visame; *pasvietyj* = pasaulyje; krašte, šalyje
garsas = gandas (apkalbos)

zolabas = šelmuo = stogo viršūnė (ridge of a roof)
šiens = šienas
urėdas - istor. dvaro ūkio vedėjas, prievaizdas.

iškadą = žalą
dvasioj = viduj, širdyje

daugiems = daugeliui

ing = į; *prieklėtis* - pastogė prie klėties priekio
(ppr. *lentinis pakilimas*)
žagrė - žagrė arė žemę (wooden plough)

Lietuvių patarlė: žagrė su akėčiom pačios neturtingos, o visą svieta maitina.

KAS YRA AITVARAS?

Aitvaras lietuvių mitologijoje – pagoniškojo panteono dieviška būtybė, atmosferos, vandens, ypač debesų, saugotojas, turintis ryšį su žeme ir jos turtais. Tai materialines gėrybes nešanti būtybė.

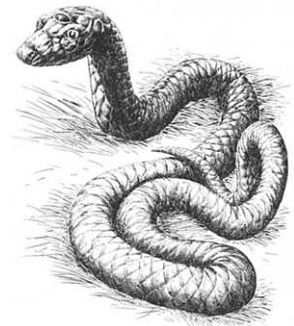
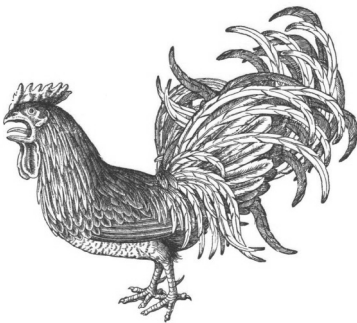
Aitvaras vaizduojamas kaip *gaidys, garnys, varnas, juodvarnis, orinis žaltys, ugninė gyvatė, ugninis ar juodas pagalys, šakas laužantis viesulas*.

Aitvaras gali pasirodyti įvairiais pavidalais: labiausiai mėgsta pasireikšti *viesulu* ir lekioti po laukus, girias, braškinti šakas, laužyti medžių viršūnes, kitur aitvaras yra būtybė, skraidanti padangėmis *ugninio žalčio* pavidalu. Jis nusileidžia ant žemės girioje, turi ten savo būstą.

Kartais Aitvaras laikomas gera, kartais bloga būtybe. Jis dirba paslapčia, neprašytas. Dažnai žmogus net nenuokia turintis Aitvarą, bet jo namuose visada yra gėrybių. Jis globoja gerus, kitų skriaudžiamus, negobšius žmones, prineša jiems visokio turto: javų, linų, pinigų, dažniausiai atimtų iš turtingų gobšuolių. Pelnęs Aitvaro palankumą, žmogus vargo nemato, tačiau tikima, kad jo prinešti lobiai nieko gero nelemia.

Vargšui žmogui, kuris aitvarą pavalgydino, prineša maišą žolės ar skiedrų, kurie, parnešti namo, virsta auksu. Gobšam valstiečiui pripila kepurę ir kišenės aukso, kurie namie virsta šiukšlėmis ir mėšlu.

Pagal padavimus Aitvarą žmogus gali rasti, pirkti, prisivilioti, prisijaukinti. Tai gali būti iš lauko parneštas pagalys, jį galima įsigyti pakėlus anglies gabaliuką, taip pat išperinti iš 9–12 metų juodo gaidžio padėto kiaušinio arba surasti kaip šlapią viščiuką po laukine kriauše. Iš velnio Aitvarą galima gauti už kieno nors sielą.

NUPIRKTA TABOKINĖ

Sakmė

Gyveno viena bobelė. Ji visą laiką labai norėjo turėti aitvarą, bet nežinojo, kaip jis atrodo. Kartą jos kaimynas važiavo į turgų. Ji priprašė, kad nupirktų jai aitvarą. Ką darys žmogelis, reikia nupirkti. Nupirko tabokinę, parvežė ir liepė kaimynei padėti į skrynią. Kaimynė padėjo. Po kiek laiko žiūri — tupi skrynioj juodas gaidys. Ji išsigando ir nubėgo pas kunigą. Paprašė, kad kunigas pašventintų tą skrynią. Kunigas sutiko. Nuėjęs pašventino,— ir gaidys dingo, o jo vietoj vėl atsirado tabokinė.

Sako, kad tai buvęs aitvaras. Jei kunigas nebūtų pašventinęs, tai jis būtų pridėjęs pilną skrynią pinigų.

Svetainėje www.mitologija.lt galite pažiūrėti filmuką apie aitvarą (spausti ant “Kinas” ir pasirinkti “Aitvaras”), pažaisti žaidimą “Aitvaro pinigai.”

Simonas Stanevičius (1799-1848)

ARKLYS IR MEŠKA (1829)

Kur Nevėžis nuo amžių pro Raudoną Dvarą
Čystą¹ vandenį savo ing Nemuną varo,
Tenai, kad vasarvidžiu² saulelė tekėjo,
Juokės kalnai ir vilnys kaip auksas žibėjo,
Ilsėjos pančius arklys ant žolyno žalio,
Minėjo vargus savo ir sunkią nevalią³:
Kaip sunkiai vakar mėšlus per dieną važiojo,
Kaip maž⁴ naktį teėdė ir maž temiegojo.
„Štai jau tek⁵ skaišti saulė ir lankos jau švinta,
Ir rasa nuo žolynų kaip sidabras krinta,-
Ir man jau reikės kelti ir prie darbo stoti,
Ir vėl ratus⁶ kaip vakar per dieną važioti.”
Kad taip dūmojo⁷ arklys vasarvidžio rytą,
Staiga jis ten išvydo daiktą⁸ nematyta:
Valkiodama lenciūgą⁹ po žalius žolynus,
Vaikščiojo skardžiais kalnų meška po lazdynus.
Šokosi nusigandęs žirgelis bėrasis.
„Nebijok,- tarė meška,- nieks pikta nerasis¹⁰!
Tėvai mūsų nuo amžių sandaroj¹¹ gyveno,
Drauge gimė ir augo ir drauge paseno.
Štai ir dabar vienokia¹² mus laimė sutiko:
Man lenciūgas ant kaklo, tau pančiai paliko.”

1 čystą - tyrą, švarų

2 vasarvidžiu = vasaros viduryje

3 nevalią = sunkią dalią, sunkų likimą

4 maž = mažai

5 tek = teka

6 ratus = vežimą

7 dūmojo = galvojo

8 daiktą = dalyką

9 lenciūgą = grandinę

10 nieks pikta nerasis = nieko blogo nenutiks

11 sandaroj = taikoj

12 vienokia = vienoda

THE HORSE AND THE BEAR

Where runs the Nevėžis of old, where, passing by Raudondvaris,
Towards the faraway Nemunas its icy-cold water it hurries,
Where in hot summer the sun from the East, majestic, shows,
And where the hills laugh in glee, and like gold the river-wave glows,
One day a tethered horse grazed in the mead where the juicy grass grows,
Recalling its sorrowful life and all its misfortunes and woes:
How all its days it had hauled cumbersome loads until late,
How little it slept at night, how little by day it ate.
“Ah me, the sun is arising, the fields come to light after night;
The dewdrops shine bright as silver - truly, a wonderful sight!
And I have to get up, starting my daily chores once again,
Pulling my cart through the road-ruts, whether 'tis sunshine or rain!”
And while the horse pondered so, and the sun rose in glory yonder,
Up it suddenly looked and lo! beheld a true wonder:
There in a clump of hazel, dragging its chain through the grass,
It saw not far from the meadow a lonely mountain bear pass.
Frightened, the horse started up from the resting-place where it lay,
But - “Fear me not: I'll do you no harm!” the horse heard it say
“Our grandsires and fathers of old have lived in friendship and peace;
Together we two grew up; together we age - be at ease!
Today, too, as you may notice, our fortunes are much the same:
You have your forelegs tethered - I, too, on my neck wear a chain!”

Translated by Dorian Rottenberg

